

**O. Hasanboyeva, J. Bazarbaev,
M. Inoyatova, A. Ne'matova**

ÁDEPNAMA

Ulıwma orta bilim beriw
mektepleriniń 2-klası ushın sabaqlıq

Tórtinshi basılıw

Ózbekstan Respublikası
Xalıq bilimlendiriw ministrliǵı
tárepinen tastıyqlanǵan

**«O'zbekiston milliy ensiklopediyasi»
Mámleketlik ilimiy baspası**

Tashkent — 2018

UO'T: 17=512.121(075.2)
KBT 74.200.51
O 21

Pikir bildiriwshiler: **M. Quronov** — pedagogika ilimleriniń doktori;
Z. Zamanov — ÓMJTU doktorantı;
N. Ro'ziboeva — Tashkent qalası Uchtepa rayonındaǵı 62-mektep muǵallimi.
Sh. Egamberdieva — Qashqadarya wálayatı Kason rayonındaǵı 95-mektep direktori.

Shártli belgiler:

- — bunı bilip alıń;
- — jumbaqtı sheshiń;
- — sózlikti dápterińizge kóshiriń hám mánisin yadta saqlań;
- — naqıllardı yadlań;
- — soraw hám tapsırmalar;
- — sorawlar;
- — tapsırmalar;
- — sabaq tamamlanadı.

Respublikalıq maqsetli kitap fondı qarjıları esabınan basıp shıǵarıldı.

ISBN 978-9943-07-613-6

© O. Hasanboeva hám b. 2011, 2018.
© «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi»
Mámleketlik ilimiy baspası, 2011, 2018.
© Qaraqalpaqsha awdarma «Bilim» baspası, 2011, 2018.

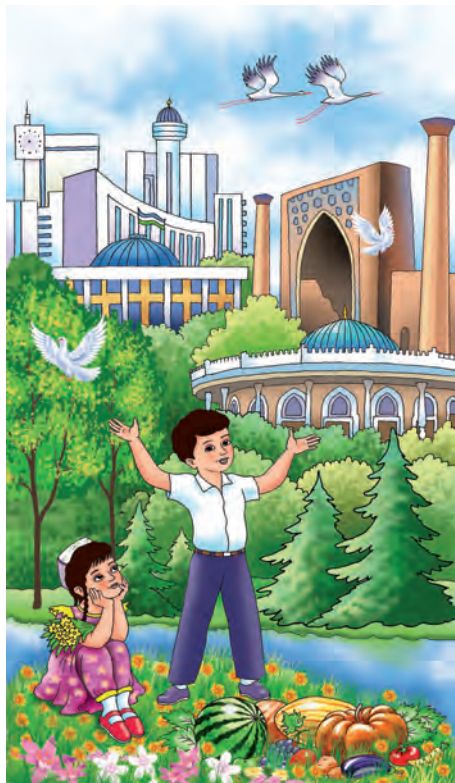
I. BIZIŇ WATANIMIZ — ÓZBEKSTAN

ANA — WATAN

BiziŇ Watanımız Ózbekstan hám Qaraqalpaqstan dep ataladı. Onıń bunday atalıwı Konstituciyamızda belgilep qoyılǵan. MámleketimizdiŇ paytaxtı Tashkent hám Nókis qalaları.

Men Watanniń balası

Men atamniń balası,
Men Watanniń balası,
Erkesimen úyimniń,
Kózdiń nur hám qarası.

Amir Temur babamniń,
Ruwxları yar bolǵay,
Ózbekstan Watanım,
Máńgi abat, bar bolǵay.

Áwladıman babamniń,
Maqsetime jetemen,
Úlkeygende elime,
Hadal xızmet etemen.

J. Nurillaev

1. Joqarıdaǵı súwretlerde neler kórsetilgen?
2. «Men Watanniń balası» qosıǵın oqıń hám yadlań.

Insanniń tuwılıp ósken jeri, shańaraǵı, mákanı, awıl hám qala Watan ishindegi kishkene Watan bolıp esaplanadı.

Óziniń kindik qanı tamǵan, ata-babalarımızdan miyras bolǵan ana jurtın dúnyada teńsiz, muqáddes Watan dep biletuǵın adamniń maqsetleri anıq, arnamısı hám maqtanışı, joqarı boladı.

«...ana jurtın dúnyada teńsiz, muqáddes Watan dep biletuǵın adamniń maqsetleri anıq, arnamısı hám maqtanışı joqarı boladı», degen qatarlardıń mánisin úlkenler járdeminde bilip alıń.

Watanı bardıń baxtı

b		
---	--	--

 .

ATA-BABALAR MIYRASÍ — MAQTANÍSHÍMÍZ

Biziń mámleketimiz ullı danıshpanlardıń, alımlardıń, shayırlardıń Watanı esaplanadı.

Bizler Watanımızdıń atın dúnyaǵa tanıtqan Abu Rayhan Beruniy, Amir Timur, Mirza Ulıǵbek, Alisher Nawayı hám basqa kóp-legen danıshpanlardıń áwladlarımız.

Olardan ádep-ikramlı bolıw hám bilimniń pazıyletleri haqqında bahalı pikirler miyras bolıp qalǵan.

1. Elimizdiń áyyemgi qalalarınıń atların aytıń.
2. Joqarıdaǵı súwretlerde kimler kórsetilgen? Jası úlkenler járdeminde súwrette kórsetilgen baba-larımız haqqında bilip alıń?

Jaqsı minez-qulıq jaqsılıq belgisi.

Abu Rayhan Beruniy

Az-azdan úyrenip dana bolar,
Tamshıdan jıynalıp dárya bolar.

Alisher Nawaiy

Bilegi kúshli birdi jıgar,
Bilimi kúshli — mırdı.

Kúsh ádillikte.

Amir Temur

ULLÍ ATA-BABALARÍMÍZDÍN ÚLGILI ISLERI

Husayinnıń tilegi

Ullı ata-babalarımız bilimlerin jetilistiriw ushın bárha izlengen. Kóplegen kitaplar oqıǵan. Máselen, ullı watanlasımız Abu Ali ibn Sino 10 jasına shekem matematika, logika, geometriyaǵa tiyisli bilimlerdi úyrenen. Onıń tiykarǵı atı Husayn bolıp, Buxaraniń Afshona awılında tuwılǵan.

Gúrriń etiwlerge qaraǵanda Husayn 17 jasqa tolǵanda Buxara ámiri nawqaslanıp qaladı. Husayn onıń keselligin emlegennen keyin, ámir jas táwipten «Ne tileyseń?» dep soraydı. Jas Husayn ámirdiń kitapxanasında biybaha bilimler ǵáziynesi—siyrek ushırasatuǵın kitap hám qoljazzbalar kóp ekenligin jaqsı biler edi. Sonıń ushın da hesh ekilenbey kitapxanadan paydalanıwǵa ruqsat soraydı.

Ullı danışpan Abu Ali ibn Sino shákirtlerine jazıp qaldırğan násiyatlarında 18 jasqa shekem alğan bilimi pútkil ómirine jetkenin aytıp ótken.

Ádepli, bilimli hám aqıllı, miynet súygish, isenimli perzent tek ata-ananıń emes, al pútkil jámiyettiń eń úlken baylıǵı esaplanadı.

1. Joqarıdaǵı gúrriń tiykarında kitaptıń insan ómirinde tutqan ornı haqqında pikir bildiriń.
2. Eń jaqsı kórgen kitabıńız haqqında aytıp beriń.
3. Abu Ali ibn Sino shákirtlerine qanday násiyatlardı jazıp qaldırğan?

II. SHAÑARAQ – MUQADDES DÁRGAY

ATA-ANA – ÁZIZ HÁM QÁDIRLI

1. Qaysı súwrette perzent ádepliligine duris kelmeytuǵın jaǵdaylar súwretlengen?
2. Súwretlerde shañaraq aǵzalarına ǵamxorlıq nelerde kórinedi?

Perzentlik parız (násiyatlar)

- ◆ Bárhama ata-anağa húrmette bolıw.
- ◆ Ata-anań birinshi shaqırǵanında aldına jetip barıw.
- ◆ Ata-ana menen sóyleskende ashıwlanbaw.
- ◆ Ata-ana menen sóyleskende dawısıńdı qattı shıǵarmastan sólesiw.
- ◆ Ata-anańnıń ruqsatsız sayaxatqa shıqpaw.
- ◆ Ata-anağa quwanış keltiriwge umtılıw.
- ◆ Ata-ananı muqáddes dep biliw, sebebi barlıq gózzallıqlar olardıń arqasında.

Husayn Voiz Koshifiyden

Parız — orınlanıwı kerek wazıypa.
Muqáddes — áziz, qádirli.

Oylap kóriń siz qanday perzent-siz?

SHAÑARAQTA MENIÑ ORNÍM

Áğa-ini, ájapa-siñli
qanday bolıwı kerek

Áy perzent!

Ájaǵası inisin, ájapası siñlisin durıs jolǵa baslawı, jaqlap, qollap-quwatlawı kerek. Oǵan bilmegenlerin úyretip, jaqsı sóz benen durıs joldı kórsetiwı tiyis. Onı jaqsı kóriwge háreket etiwı kerek. Ini hám siñli de ájaǵa-ájapaǵa húrmet etiwde kemshilikke jol qoymawı, olardan hesh nárseni qızǵanbawı kerek.

Tekstke pikir bildiriñ.

Óziñizdiñ qanday ájaǵa yaki ájapa ekenligiñiz haqqında aytıp beriñ.

Ájaǵam – dáwletim,
Inim – sawlatım.

Shańaraqtaǵı dástúrler

Dástúr degen ne? Dástúr — áwladtan áwladqa ótiwshi úrp-ádet. Mine usılardıń biri shańaraqqa tiyisli shańaraq dástúri boladı. Máselen, bir ónerdiń áwladtan-áwladqa ótip dawam etip barıwı, usı áwladqa tán bolǵan ilim pánge, ónerge qızıǵıwshılıq, bir buyımdı áwladtan-áwladqa jetkerip bere biliwshilik sıyaqlı.

1. Súwretlerde qanday shańaraq dás-túrleri súwrenlengen?
2. Shańarağıńız dástúrleri haq-qında sóylep beriń.

QARIYASÍ BAR ÚYDIŃ PERISHTESI BAR

Súwretlerdi baqlań. Úlkenlerge kórsetilip atırǵan húrmet hám izzet haqqında aytıp beriń!

Úlken perzent (zamanagóy ertek)

Bir awılda ǵarrı menen kempir jasaydı eken. Olardıń úsh perzentide qalada jasaydı eken. Ortanshı hám kishkene perzentleri ata-anasınan tez-tez xabar alıp tursada, al úlken balası sırá kelmeydi eken.

Kempir-ǵarrı úlken balasın saǵınıptı. Aspandaǵı bulıtlardan, jerdegi jánliklerden, hátteki quslardan da úlken balasına sálem jollaptı. Báribir úlken balası kelmepti. Anası balasın kórip keliw ushın qalaǵa atlanıptı.

Onı aqlıqları kútip alıptı, onıń alıp kelgen súzbe hám toraqları aqlıqlarına unamaptı. Bizlerge anamız: «Birewdiń qolınan hesh náirse jemeńler dep aytqan edi», — depti aqlıqları. Buǵan qapa bolǵan kempir apası úlken balasınıń keliwin kútpesten, awılına qaytıp ketipti.

M. Ubaydullaeva

Kempir apası ne ushın balası hám aqlıqlarına qapa boldı?

III. ÁDEPLILIK INSANNIŃ ZIYNETI

JÁMIYETLIK ORÍNLARDA ÓZIN TUTÍW ÁDEBI

Kóshe, mektep, transport, kino, teatr, muzey, dem alıw baǵları da jámiyetlik orınları esaplanadı. Jámiyetlik orınlarda ózin tutıwdıń tó-mendegi birqansha ádeplilik qaǵıy-daları bar: taza kiyiniń, hámmege jaqsı qatnasta bolıń; transportta úlken-lerge orın beriń; adamlardan bir nárese soramaqshı bolsańız, dáslep sálem berip, keyin sorań; úlken jollarda qáwipsizlik qaǵıydalarına ámel etiń.

Tentek balanıń aytqanı

Jatırǵan pıshıqtı,
Ayaqqa bastım.
Ayaǵımdı tislep,
Ol tura qashtı.

Ótken jolawshıǵa
Attım kesekti.
Artına burılıp,
Ayttı «eshek»ti.
Buniń menen turmay.
Quwdı adamdı.

Tez burılıp qashtım,
Aynalıp tamdı.
— Ákeńe júr-degen,
Sózin esittim.
Sonda tabalmadım,
Kirer tesikti.

X. Saparov

1. Qosıqtaǵı jaǵdaydı kóz aldırızǵa keltiriń. Neni sezdińiz? Óz piki-rińizdi bildiriń.
2. Tentek balanıń qılǵan islerin ne ushın jaman dep bilesiz?

1. Súwretlerde jámiyetlik orınlarda ózin tutıw ádebi buzılǵanlıǵın nelerden kóriwge boladı?
2. Jámiyetlik orınlarda ózin tutıw ádebi degende neni túsinesiz?

Intizam – isleytuǵın jumıslarınızdıń hárbirin óz waqtında tártip penen orınlaw.

Abdulla Avloniy

Eki adamnıń ortasına ruqsatsız otırılmaydı.

Hádisten

ÁLPAYÍMLÍLÍQ HÁM HAQ KEWILLILIK PENEN QATNAS

?

1. Súwretlerdiń qay birinde álpayımlılıq, qaysı birinde haq kewillilik penen qatnastı kórip turıpsız?
2. Ne dep oylaysız, anası perzentine nelerden sabaq berip atır eken? Siziń anańız neler haqqında násiyat beredi?

FATIMA MENEN ZUXRA

Patima menen Zuxra jan qońsı. Patimaniń minezi biraz shataqlaw. Átirapındaǵılarǵa qatnası jaman, mensinbeydi.

Zuxra bolsa onday emes. Hámmege álpayım, haq kewil. Sonıń ushın onı hámme jaqsı kóredi.

Bir kúni Patima kóshede juwırıp kiyatırıp jıǵılıp tústi. Ayaǵı qayırılıp, basalmay qaldı. Buni kórgen Zuxra járdemge keldi.

— Haw, dostım, turaǵoy, maǵan súyen — dedi.

Zuxra Patimaniń turıwına kómeklesip, kiyimleriniń shańın qaqtı. Jaqsı gápler menen tásele berip úyine kiriwine járdemlesti.

Zuxraniń bul qatnasınan Patima uyalıp qaldı. Ol da Zuxraday bolıwǵa ant etti.

1. Gúrrińnen qanday juwmaq shıǵardıńız?
2. Ne dep oylaysız, insanniń álpayım bolıwı nelerge baylanıslı?

1. Tóمندegi qosıqtı oqıń. Mazmunın sóylep beriń.
2. Qıynalsańız ustazıńızdan járdem sorań.

Jıllı sóz

Qıynlıqqa tózemen,
Órge talmay júzemen,
Ózimdi jeńil sezemen,
Aytqan jıllı sóz benen.

Sonshama kóp dostım bar,
Kóriwge meni asıgar.
Kewlimde gúl ashılar,
Aytqan jıllı sóz benen.

X. Saparov

Jup shóregiń bolmasada, jıllı sóziń bolsın.

Ádeplilik haqqında qosıqlar tawıp yadlap alıń.

SÓYLESIW ÁDEBI

Sóylesiw ádebi qaǵıydaları

- ◆ Sáwbetlesken waqtıńızda dawıstı kóterip sóylemeń.
- ◆ Onıń sózlerin itibar menen tıńlań.
- ◆ Sóylesiw waqtında ózińizdi maqtamań.

Turpayı sózden saqlan (Áńgime)

Bir turpayı bala bolıp, ákesi oǵan hár sapar qopal sóylegeninde aǵashqa birewden shege qaǵıwdı buyırdı. Birinshi kúni bala aǵashqa on shege qaqtı. Ekinshi kúni shege qaǵıwdan biyzar bolıp, qopal sóylewin azayttı. Soń bala aǵashqa shege qaqqaytuǵın boldı. Son-da ákesi: «Jaqsı sóylegenińde endi bir shegeden qopar» depti. Bala ákesiniń aytqanın isledi. Sonda ákesi: «Jaqsı sóylegenińde endi bir shegeden qopar» depti.

Bala ákesiniń aytqanın isledi. Ol barlıq shegelerdi qoparıp taslağan kúni qattıǵa quwandı. Biraq shegeniń ornı kózine jaman kóriner edi. Sonda ákesi:

— Balam, turpayı gápten adam qálbinde jaraqat qaladı. Kórdiń be, aǵashtaǵı tesikti, endi aǵash burınǵı qálpine kelmeydi, — dedi.

Siz turpayı sóylewden qalay qutılıwǵa boladı dep oylaysız?

Qıyıq jaraqatı pitedi, til jaraqatı pitpes.

Danışpanlar sóylesiw ádebi haqqında

Jaqsı sóz taza suwǵa uqsaydı.

Taza suw qay jerge aǵıp barsa, ol jerden álwan túrli gúller ósip shıǵadı.

Yusuf Xos Hojib

Taza — taza, tınıq.

Álwan — hár turli.

- ◆ Álpayımlılıq penen sóyleń.
- ◆ Jıllı júzlilik penen sóyleń.
- ◆ Oylanıp, ádeplilik penen sóyleń, oylanbay ayılǵan gáp pushaymanlıq keltiredi.
- ◆ Adamlar sóylesip atırǵanda qosılıp sóylemeń, sózin bólmeń.
- ◆ Kóp sóylemeń, bul danalıq is emes.

Husayn Voiz Koshifiydan

QATNAS MÁDENIYATÍ HÁM TELEFONDA SÓYLESIW ÁDEBI

Perzentlerim, adamlar barqulla bir-biri menen qatnasta boladı. Adamlardıń kewlin renjitpesten, olardıń kewlin alıp bilgen insanlar qatnas mádeniyatı joqarı adamlar esaplanadı.

Sonlıqtan, telefonda sóyleskende de adamnıń mádeniyatlıǵı bilinedi.

Telefonda sóylesiw qaǵıydaları:

- ◆ «Lábbay» dep trubkanı kóteriń;
- ◆ sóylesetuǵın adamnıń menen álbette, sálemlesin;
- ◆ sáwbetlesiw waqtında «Lábbay», «Márhámát», «Keshirersiz» sıyaqlı sózlerden paydalanıń;
- ◆ bir jerge qońıraw etseńiz, qısqa hám anıq sóyleń.

«Lábbay»ğa ne jetsin (gúrriń)

Axmet ağa kásipleri Erkin ağanıń úyine qońıraw etti. Trubkadan jas balanıń «Kim

kerek?!» degen dawısı esitildi. Kúilmegen bul sorawdan Axmet ağa albırap qaldı.

— Assalawma-áleykum, balam, ağańız úyde me?

— Kim bul? Kimsiz? — sálem beriwdiń ornına jáne sorawğa soraw menen juwap berdi bala. Axmet ağa úndemesten trubkanı ornına qoydı da, biraz jeńil tartqanday boldı.

Mirvosil Odilov

Qatnas — sóylesiw.

Renjigen — qapa bolğan.

1. Telefonda sóylesiw ádebin bilesiz be?

2. Balanıń ornında siz ne dep juwap bergen bolar edińiz?

SÍRTQÍ KÓRINIS HÁM TAZALÍQ

1. Súwretlerdi túsindiriń.
2. Tazalıqlı hám tártipli dostıńız haqqında aytıp beriń.

Azadaliq ne?

Aldın azadaliq sóziniń mánisin bilip alayıq.

Azada bezetilgen, zıynetlengen mánisin bildiredi. Yaǵnıy, tártipke salınǵan, jasandırılǵan, bezetilgen demekdur.

Mine usı ayırıqshalıqlarǵa iye insan azada boladı. Hámme jerdi taza etiw, azada kiyiniw, shash, tırnaqlarǵa itibar beriw, oqıw quralların jaqsı saqlaw sıyaqlı isler azadaliq belgisi boladı.

Denemdi bárhama,
Jaqsılap juwaman.
Tırnaǵımdı, tisimdi,
Hárdayım taza tutaman.

Uyǵın

Meniń inim

Sál nársege óshigedi.
Sabaǵınan keshigedi,
Tártiplep qoymay kiyimin,

Hár jerge bir sheshinedi.
Eger joysa usı minin,
Jaman emes meniń inim.

Orninan turıp azanda,
Aladı seniń mazańdı.
Kitabın izlep tum-tustan,
Shıǵarar úydiń tozańın,
Eger joysa usı minin,
Jaman emes meniń inim.

S. *Abbazov*

1. Sizler kiyimlerińizdi, kitaplarıńızdı taza saqlaysız ba?
2. Klasıńızda kimlerdiń azada júrgenine háwes etesiz?

Pákize denege jolamas.

Pákize — taza, azada.

JAQSÍ PAZIYLET — INSAŃA ZIYNET

Sabırlılıq — gózzal paziylet.

Sabırılı bolıw — bul qálegen nársesi bolmay qalsa shıdaw, nalımaw. Ustaz Rizouddin Ibn Faxrid-din «Sabır etiw, qıyınshılıqlarǵa shıdaw paydalı bir is, bunday paziyletke iye bolǵan adam hár násege qapa bolıp, óz salamatlıǵın joǵaltpaydı» dep aytqan.

Balalar, siz de qıyınshılıqlarǵa sabırılı bolıwdı házirden úyreniń.

Sabırılı Jeyran (*tımsal*)

Sahrada túrli haywanlar suw taba almay, suwsızlıqtan qattı qıynaldı. Olar qudıq qazbaqshı boldı. Eń dáslep arıslan jumıs basladı. Lekin dárriw sharshap qaldı. Ekinshi bolıp Pil jer qazıwǵa kiristi. Biraq sonday úlken Pil de tez sharshap qaldı. Náw-

bet Jirafqa, Qasqırǵa hám Túlkige keldi. Kóp ótpey, olarda sharshadı. Sebebi sabır etiwdi bilmedi. Aqırı iske hámmeden de kishkene Jeyran kiristi. Ol jıńshke ayaqları menen qazıp aqırı suw shıǵardı.

Sabırılı Jeyran suw ishpekshi bolǵanlardı quwanışqa bóledi.

- ?
1. Sahrada haywanlar ne ushın qudıq qazbaqshı boldı?
 2. Jeyrannıń sabırılı ekenligin qay-aqtan bildińiz?

Pálegi ashshı, miywesi .

SAQIY HÁM KISHIPEYIL BOLÍN

1. Súwretlerde neler súwretlengen?
2. Súwretler tiykarında qızganshaqlıq jaman ádet ekenligi haqqında aytırń.

Saqıylıq hám kórealmawshılıq

Bir danışpannan soraptı:

— Qaysı jaman ádet basqa jaqsı pazıy-letlerdi joq etedi?

— Kóre almawshılıq, — dep juwap berdi danışpan?

— — Qaysı jaqsı pazıylet basqa jaman ádetlerdi joq etedi?

— Saqıylıq, — dedi danışpan.

1. Saqıylıq qanday pazıylet?
2. Saqıy bolıw ushın ne islew kerek?

Saqıylıq — barın basqalar menen bólisiw. Sıqmarlıq bol-sa qızganshaqlıq. Sıqmar adam materiallıq járdem sorap kelgen adamğa bar zatın «joq» dep bermeydi.

Balalarım, pazıyletlerdiń eń jaqsısı saqıylıq, ádetlerdiń eń jamanı sıqmarlıq ekenligin yadıńızda tutıń.

Materiallıq járdem — pul yamasa buyım menen járdem kórsetiw.

Balalarım, kishipeyillik bir isti «Men isledim» dep maqtanbay, «Doslarım menen birge, jaqın adamlarımniń járdeminde isledim» dep aytıw, járdemi ushın úlken-kishige raxmet aytıw.

Kishipeyillik — jaqsı pazıylet. Kishipeyil bol, maqtanshaq bolma. Menmenlikten awlaq bol.

Menmen óz anasına da jaqpaydı.

Kemlikke — kamal, menmenge — zawal.

Aygúl kempir apası otırǵan bólmegе kirdi.

— Assalawma-áleykum, apa, jaqsı jatıp turdıńız ba? — dep apasınıń betinen súyip qoydı. Soń esik bette otırdı.

— Wáleykum assalam, appaǵım, nege ol jerde otırdıń, kel qasıma, — dedi Gúlaysha apa.

— Yaq, apa tórde, siziń qasıńızda anam otıradı, balalar olardan keyinlew otırıwı ker-ek, — dedi Aygúl.

— Ózimniń ádepli qızımnan aylanayın, dep quwanıp ketti apası.

— Apa, ádep degen ne? — dep qızıqtı Aygúl.

— Ádep bul adamnıń kimligin bildiredi. Álemge quyash qanshelli zárúr bolsa, adamğa ádep sonday zárúr. Seniń jası úlkenlerge sálem beriwiń, kúlip ashıq júz benen «ağa», «apa», «ájapa» dep sóy-legeninińdi kórgen adamlar «Aygúl ádepli qız eken» deydi. Egerde doslarıńa jekirinip sóyleseń, kir patas kiyimde júrseń, hámme sennen qashadı, ádepsiz qız eken, deydi.

Aygúl quwanğanınan apasın qushaqlap aldı.

Muhabbat

Gúrrińnen juwmaq shıgariń: men-
menlik hám kishipeylliktiń ózgesheligi
nede eken?

Danalıq násiyat altınnan qımbat.

ÓZÍŇIZ-ÓZÍŇIZGE XÍZMET ETIWDI ÚYREŇIŇ

1. Súwretlerdi túsindiriŇ.
2. Qaysı jumıslarıńızdı ózlerińiz erkin isley alasız?
3. Óz-ózine xızmet etiw ádebi degen-
de neni túsinesiz?

Atamniń násiyatı

Tıńlap tursam keńesin,
Sabaǵıńdı bil, deydi.
Jas gezinde hámмесin
Zeyin salıp il, deydi.

Ayır, jaqsı, jamandı,
Qalay sınap kór, deydi.
Úlgi tut jaqsı adamdı.
Núr ústine nur deydi.

Aytqanı taǵı atamniń,
Miyнет súygish bol deydi.
Miyнет etken adamdı,
Húrmet eter el, deydi.

Xalmurat Saparov.

Tayarǵa

t			
---	--	--	--

 .

MIYMANDOSLIQ — JAQSÍ ÁDET

Balalarım, miymandoslıqtı ádet etiń. Qonaqtı kúlip kútip alıń. Dasturqanğa miywe-jemislerdi qoyıp «iship, jep otırıń» dep mirát etiń. Qonaq bolıp bir jerge barsań, ash bolıp yaki toyıp awqatlanıp barmań. Awqat jemey ótirsañ úy iyesi qapa boladı. Tınbay jey berseń, basqalarğa jaman kórineseń.

Miyman kútiw hám miymanğa barıw ádebi haqqında jáne nelerdi bilesiz?

Miyman áziz (*ráwiyat*)

Qala hákiminiń aldına tutqınlardı alıp keldi. Hákim olardı ólim jazasına buyırmaqshı boldı. Tutqınlar arasında bir bala bar edi. Bala hákimge:

— Taqsır, shóllëdim. Suw beriń — depti. Hákim oǵan suw beriwin buyırıptı. Bala:

— Hákim bizdi uzaq joldan aydap alıp keldi. Hámmemiz shóllëdik. Basqalar suw ishpese, men de ishe almayman. Rehmińizdi ayamań, barlıq tutqınlarǵa suw beriń, — depti.

Barlıq tutqınlarǵa suw berilipti. Sonda bala:

— Hey ádalatlı hákim, suwıńızdı iship, hámmemiz miymanıńız boldıq, pazıyletli adamlar óz miymanların óltirmeydi — depti.

Hákim balanıń danalıǵına qayıl qalıp, barlıq tutqınlardı azat etipti.

Ráwiyatta miymanıń ázizligi qalay súwretlengen?

JÁMIYETLIK ILAJLARǴA QATNASÍW ÁDEBI

Shańaraqlıq ilajlar, merekelerdiń barlıǵı miymandoslıq penen baylanıslı.

Miymanda ózińizdi tutıw ádebin bile-sizbe?

Awqatlanıwda wilka, pıshaq, salfetka hám qasıqtı órinli jum-sa:

- ◆ Pıshaqtı oń qolında, wilkanı shep qolında usla. Pıshaq hám wilkanı idislarǵa taqıldatıp qoyma;
- ◆ tabaqtaǵı awqattı qasıq penen bilǵay bermeń;
- ◆ jumsalǵan qasıq, wilka hám pıshaqtı bosaǵan tarelkaǵa salıp qoy;
- ◆ awqattan soń qolındı juwıp, súlgige sıpırıń.

Járdemshi qız

Búgin Lalalardıń úyinde besik toy. Lala-
da qolın kóksine qoyıp, qonaqlardı kútip
alıwǵa qatnastı. Olardıń qollarına suw
quyıp, taza súlgi berdi. Awqatlardı tasıwǵa
járdemlesti. Sebebi bulardıń bárin kempir
apası úyretken edi. Lalaǵa miymanlardıń
bir-birine qatnası unadı. Miyman kútiwshiler
«Xosh kelipsiz» dese, qonaqlar «Xosh kór-
dik», «Raxmet» dep juwap qaytarar edi.
Besik toy júdá jaqsı ótti.

Úyrenenińizden qanday juwmaq shı-
ǵardıńız?

Berilgen jemis, miywelerdiń bas há-
riplerin tawıp, olardı qosıp oqısańız,
úy ruwızger buyımniń atı payda
boladı.

D + + + + U
+ R + Q + + .

KIYINIW MÁDENIYATÍ

?

Azada kiyiniw degende neni túsinisiz?

Kiyimińiz azada hám taza bolsın. Kiyimińizdi kiyim ilgishte saqlań. Ayaq kiyimińizdi juplap, óz ornına qoyıwdı umıtpań.

1. Qashan qanday kiyiniwdi bilesizbe?
2. Ata-anańızǵa járdem bergenińizde qalay kiyinesiz?
3. Mektep hám úy kiyiminiń parqın aytıp beriń.

Óz jasına, máwsimge hám baratuǵın jerińizge qarap kiyiniw insanniń tańlawınan, qanday adam ekenliginen derek beredi. Balalar hám qızlardıń milliy ózgesheliklerdi itibarǵa alıp, ózlerine jarasqan, azada kiyimler kiyip júriwleri olar mádeniyatınıń belgisi esaplanadı.

Qayerge qanday kiyiniw kerekligin bilip alıń hám oǵan ámel etiń. Mektepten kelgennen keyin, úy kiyimlerińizdi kiyiń.

MIYMAN-MIYMAN OYINI

(ámeliy jumıs)

Jaqsı qız

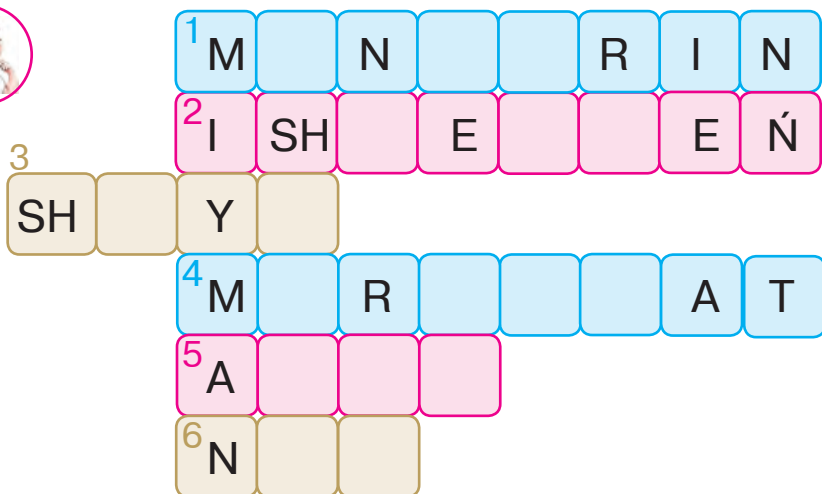
Qonaq bolıp otırmız,
Sıylar kórdik táwir biz,
Ekinshi klass Ámina,
Xızmet etti qalıwsız.

Bolsa da ózi kishkene,
Xızmeti úlken adamday,
Kómeklesip qoyıp júr,
Mine pal, sút, sarı may,

1. Miyman-miyman oyını qalay oynaladı?
2. «Itimas, alıń», «raxmet», «keshirersiz», «márhamat», «lábbáy», «xosh kelipsiz» sózlerin qollanıp, miyman-miyman oyının oynań.

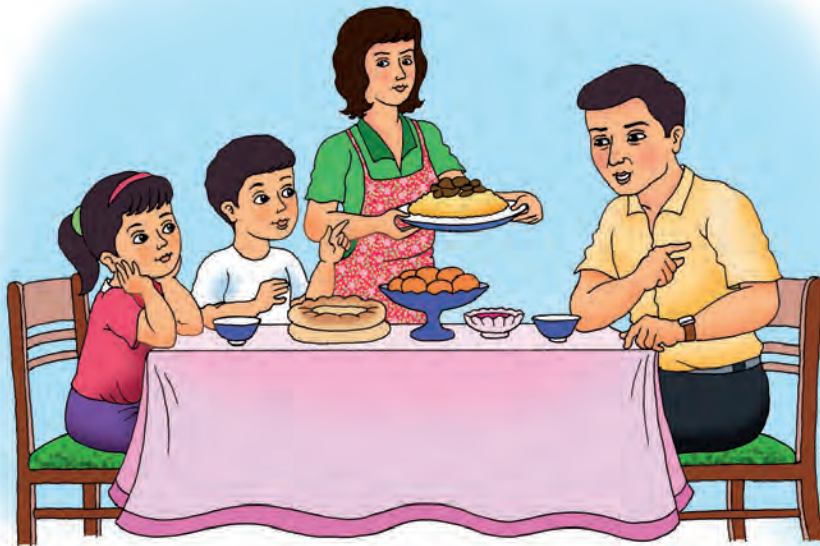

Sorawlar:

1. Qıs kúnleri miyman kútkende dasturqanǵa qoyılatuǵın miywelerdiń biri.
2. Miyman kelgende úyge mirát etiw.

3. Dasturqanğa qoylatuğın mazalı qaynatılğan miywe.
4. Miymanğa aytilatuğın dáslepki sóz.
5. Dasturqanğa mirát etiw.
6. Dasturqanğa birinshi qoyılıwı shárt bolğan nárse.

IV. ÓZIN-ÓZI BAQLAW

DOSLIQTÍ QÁDIRLEŃ

Perzentlerim, báhama doslasıwdı ádet qıl! Kimniń dostı kóp bolsa, oniń jaqsı pazıyletleri kóp boladı. Jańadan dos arttırsań, eski dostıńnan ayırılma. Dostıńa dushpanlıq qılǵandı dos dep bilmeń.

Aqılsız hám erinshek penen dos bolmań, sebebi bunday kemshilikler juqpalı boladı. Eger de dostıńda jaman ádetlerdi sezıp qalsań, olardı joq etiwge járdem beriń.

Dostıńızdan hesh nárseni qızǵanbań.

Doslıq — qúdiretli kúsh.

1. Doslarıńızǵa qanday jumıslardı islewde járdem beresiz?
2. Doslasıw ádebi haqqında aytıp beriń.

1. Súwrette qaysı millet wákilleri súwretlengen?
2. Watanımızda qanday millet hám xalıqlar jasaydı?
3. Siziń qanday millet wákillerinen doslarıńız bar? Olar haqqında aytıp beriń.

Perzentlerim, barlıq millet balaları menen doslasıwǵa umtılnıń. Olar seniń aqlıńa kúsh, qálbińe quwanış beredi. Til úyreneseń. Rus dostıńnan rus, inglis dostıńnan inglis, tájik dostıńnan tájik tilin úyreneseń, óz ana tilińdi doslarıńızǵa úyretseńiz, bilseńiz, sizge dúnyanıń esikleri ashıq boladı.

...milletler arasındadıǵı tatiwlıq hám doslıq, olardı saqlaw hám bekkemlewge umtılw bárqulla xalqımızdıń ózine tán turaqlı pazıyletleri bolıp keldi hám sonday bolıp qalmaqta.

*Ózbekstan Respublikasınıń
Birinshi Prezidenti Islam Karimov*

«Doslıq millet tańlamaydı» temasında kishi tekst dúziń.

Doslıq — baylıqtan

a			
---	--	--	--

 .

DOS TAŃLAW, TANÍSÍW QAǒÍYDALARÍ

Dostińız benen tanısqanıńızda ózińizdi jaqsı uslań. Dáslep doslarsha qol alısıp kórisiń, atıńızdı, qaysı mektep hám klasta oqıtuǵınıńızdı aytıń.

Sóyleskende oǵan atın aytıp sóylesiń. Bunnan sáwbetlesińız quwanadı. Dostińız benen ushırasqanda ashıq júz benen sóylesiń. Doslıq jaqsı sóz hám járdem kórsetiwden baslanıwın umıtpań.

Pil menen Maymıl (*ertek*)

Burıńǵı ótken zamanda, alıs toǵayda úlken hám kúshli Pil kishkene shaqqan Maymıl menen dos bolıptı. Pil hár kúni toǵaydı aylanıp, Maymıldıń awhalınan xabar alsa, Maymıl bolsa Pildi hár qıylı miyweler menen sıylar eken. Bir kúni Maymıl joytılıp

qalıptı. Pil onı izlep-izlep, aqırı terektiń usha basınan tawıptı. Pil dostısı Maymıldan:

— Nege bul jerde otırıpsañ?— dep soraptı.

— Qorqaman,— depti Maymil dawısı qalıtırap. —Jolbarıs jep qoyadı. Áne terektiń artında ańlıp turıptı. Pil kishkene dostın qapa etken jolbarıstıń sazayın beripti.

O'tkir Hoshimov

1. Ne ushın Pildi Maymıldıń shın dostısı dep esaplaysız?
2. Shın doslıq penen jalǵan doslıqtıń parqı haqqında aytıp beriń.

TÁRTIPLI HÁM INTIZAMLÍ BOLÍN

Tártipli bolıw — barlıq zat hám buyımlardı óz ornında taza saqlaw, olardan orınlı paydalanıw. Intizamlı bolıw bolsa, — «Endi ne qılsam eken?» degen soraw tuwılsa, jaqsılap oylap, jolın izlep, durıs shara kóre biliw degeni.

Balalarım tártipli, intizamlı bolıń.

Jámiyetlik orınlarda ózińizdi qalay tuıwdı bilesizbe?

Oqıwshınıń qosıǵı

Men balaman, balaman,
Jaqsı iske talaban.
Etse birew erkelik,
Dım oylanıp qalaman.

Men sonıńday balaman,
Jaqsılıqqa talaban.

Qosıq hám saz úyrenip,
Shad namaǵa salaman.

Kún kúlimlep qaraǵan,
Men baxıtlı balaman.
Kim úlgili, kim ziyrek.
Sonnán órnek alaman.

S. Pirjanov

Tártiplilik hám intizamlılıq paydası
haq-qında aytıń.

Ádil-shalaǵay (*ertek*)

Bir bar ekende, joq eken, ash ekende,
toq eken. Bir bala bolǵan eken, onıń atı
Ádil eken. Ol ádepli bolsa da, isleri jıynaqlı
emes eken.

Ádil óspirim jigit bolǵanında, ákesi oǵan
ustashılıq ónerin úyretipti. Bir kúni bir
baǵman onıń atasınan, áynek qapı tayar-

lap beriwin soraptı. Ákesi, ózi nawqaslanıp turǵannan keyin, waqtınsha balasın jiberipti.

Ádil iske kirisipti. Baǵman óz jumısına aralasıptı. Ol júzim qıyatuǵın qayshısın endi qolına alǵan eken, Ádildiń dawısı esitilipti:

— Ata, súrgini kórmedińizbe?

Baǵman qırındılar arasınan súrgini tawıp beripti.

Keyin júzim qırqıw ushın endi záńgige kóterilgende jáne Ádildiń dawısı esitilipti.

— Ata, bunı qarań, pıshqını qayaqqa qoydım?!

Endi baǵmannıń qabaqları úyilipti. Biraq bul saparı da úndemey, pıshqını qıdırıwǵa túsipti. Aqırı taxtaylar arasınan tawıptı.

Keyin Ádil me yaki shalaǵay ma? Óz ásbap-úskenelerińdi tártiplestirip jıyınalap qoymay, ya óziń islemeyseń, ya maǵan jumıs isletpediń. Qáne ket, ákeń sawalǵannan keyin ózi kelip isleydi, — depti.

Sonda Ádildiń esine ákesiniń «Shalaǵaydıń isi ónbes» degen gápleri túsipti. Adib bir-túrli bolıp baǵmannıń úyinen basın iyip shıǵıp ketipti.

Tolqın Ilhomov

1. Ertekten ózińizge qanday juwmaq shıǵardıńız?
2. Ne ushın tártipli hám tuyanaqlı bolıw kerek? Óz sózlerińiz benen aytıp bere alasız ba?

Rejeli is — ónimli is.

Shalaǵay hám tuyanaqsız adam japıraqsız terekke uqsaydı.

Muhammed Ismoil

Kóp sóylew hám shalaǵaylıq aqıldıń kemisligi esaplanadı.

«*Hikmatnama*»dan

MÚLKTI SAQLAĞAN QOR BOLMAS

Mal-dúnya, buyım, zatlar mólk delinedi. Úy-jay, avtomobil, úy-ruwzigershilik buyımları, pulğa satıp alınatuğın zatlar mólk bolıp esaplanadı. Mólk adamlarğa jaqsılıq etiw, ata-anasına qaraw, perzentlerin kámalğa keltiriw, ilim-óner úyretiw, sawap isler islew ushın kerek. Mal-mólkke miynet etiw arqalı erisiledi. Sizlerdiń zatlarıńız da ata-anańız miynetiniń nátiyjesi. Sonday eken, olardı abaylap uslap, saqlaw kerek.

Zattiń qádirin saqıy biler (gúrriń)

Bir waqıtları Andijan qalasında kúshli jer silkiniw bolıp, kóp adamlar qulağan jay diywallardıń astında qalıp jábirlenipti. Mehirmúriwbet jámiyeti dúzilip, qárejet jıynalıpti.

Jámiyetlik xızmetkerler járdem sorap tashkentli baydıń úyine barıptı. Baydıń qattı ashıwı kelip turǵan eken. Barǵanlar onnan ashıwınıń sebebin soraptı. Baydıń xızmetkeri ushı jaǵılmaǵan bir dana shırpınıń shóbin taslaǵan, bay sonnan ashıwlanıp xızmetkerine urısqańın bildi. Xızmetkerler «Bir dana shırpı shóbi ushın xızmetkerine usınshama urısqań adamnan pul soraw qalay bolar eken» dep ekilenip qalıptı. Biraq, úndemey qaytıp kete almay, maqsetlerin aytıwǵa májbúr bolıptı. Bay olardıń gáplerin esitip, dárhal qaltasınan jábirkesherler ushın bes júz sum shıǵarıp berdi. Bul júdá úlken qárejet esaplanar edi. Xızmetkerler hayran qaldı. Bay olarǵa qarap: «Nege hayran bolasız? Eger men shırpınıń shóbin ısırap ete bersem, bunday sawap islerge qalay pul jıynar edim?» dedi.

Munavvarqori Abdurashidxonov

Jeti ólshep, bir

k		
---	--	--

.

DEM ALÍW, DENSAWLÍQTÍ SAQLAW, BILIM ALÍW HUQÍQLARÍ HAQQÍNDA

?

1. Súwretlerde neler súwretlengen?
2. Siziń qanday huqıqlarıńız bar?
3. Sizlerdiń huqıqlarıńız kim táre-pinen qorǵaladı?

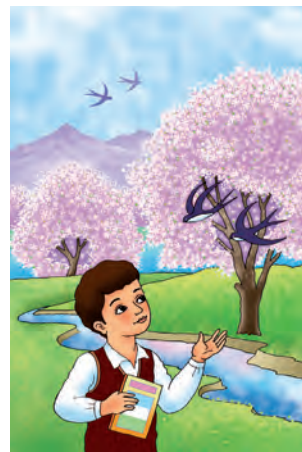

Bas nızamımız — Konstituciyamızda balalardıń bilim alıw, dem alıw hám densawlıgın saqlaw huqıqlarına iye ekenligi kórsetilgen.

Awılım

Kúnnen-kúnge jasnaydı,
Meniń gózzal awılım.
Saylardan suwlar aǵıp,
Jasıllanar awılım.

Adamları miynetkesh,
Diyqan hám baǵman bolar.
Miymandos bir-birinen,
Miymanǵa kewli xosh bolar.

Z. *Ishmanova*

Qosıqtaǵı qatarlardan mısıl keltirip, aytıp beriń.

DENSAWLÍGÍN — BAYLÍGÍN

Waqıttıń tez ótiwin bilesizler me? Umitpań, salamatlıǵıńız waqıttan durıs paydalanıwıńızǵa baylanıslı.

Salamat bolıw ushın kún tártibine tómendegilerdi kirkiziń; uyqıǵa jatiw aldınan taza hawada 30 minut aylanıń. Kúnine 8 saattan artıq uyqılamań. 2 saattan taza hawada dem alıń. Ke-minde 1 saat fizikalıq miynet etiń. Azandaǵı dene tárbiyasına 15 minut waqıt ajıratıń.

Jaman ádet

Oqıwdan keliwden,
Oyınǵa berildi,
Sabaq tayarlawǵa,
Bala erindi.
Hesh kómek bermedi,
Úy ishine de,
Awqatın shala-pala ishti,

Oyinnan keldi de.
Úńildi televizorǵa,
Jatarǵa deyin.
Arqayın uyqıladı,
Al onnan keyin...
Juwırdı azanda,
Ol da mektepke.
Otırdı tómen qarap,
Bala bir shette.

Á. Seytjanov

1. Qosıqtı yadlap alıń.
2. Kún tártibiniń densawlıqqa paydası haqqında nelerdi bilesiz?

Waqtıń ketti — baxtıń ketti.

QUWANÍSHLÍ KÚNLERDI BELGILEŇ

Eń quwanışlı kúnlerińiz Nawrız, Qurban Hayt, Zúraát bayramları bolsa kerek, durıs pa?

Bul bayramlardı birneshe júz jıllardan berli xalqımız tárepinen bayramlanıp kelmekte.

Bul bayramlarda xalqımızǵa tán keń-peyillik, saqıylıq, adamgershilik, miy-mandoslıq, balajanlıq ádetleri anıq kórinedi.

Nawrız báhár bayramı

Nawrız — báhár bayramı,
Qutlı bolsın doslarım,
Toy jırshısı álemde,
Uship júr kepter-quslarım.

Nawrız kelse shad bolıp,
Kútiner hámme azanda,

Nawrızlıqtıń gójesi,
Qaynaydı tolıp qazanda.

Xojabek Seiytov

Watan — Ana

Óz gerbi, óz gimni bar,
Mádeniyatı, ilimi bar.
Bes qala keń aймаǵı bar,
Jelbiregen bayraǵı bar.
Suverenli Watanım bar,
Qaraqalpaqstanım bar.

Ya. Ájimov

❓ Milliy bayramlarımız hám úrp-ádet-
lerimiz haqqında nelerdi bilesiz?

SHAÑARAQTAĞÍ QUWANÍSHLÍ HÁM QUTLÍ BAYRAMLAR

Tuwılǵan kún, toy, miyman kútiw
shañaraqtaǵı bayramlar.

Birinshi sawǵa

Xalima baǵqa kirdi,
Erte turıp, tań sáharden.
Dáslepki báhár gúlin terdi,
Atı — kishkene lala.

Xalima gúldi terip,
Qayda alıp ketpekshi?
Shın kewilden sawǵa berip,
Kimdi quwandırmaqshı?

Úyge kelgende bildik,
Quwanǵan shad kózinen.
Gúllerin sawǵa etipti,
Anasına óz atınan.

Ilyos Muslim

«Anajanımniń tuwılǵan kúni» tema-
sında tekst dúziń.

9-may — Eslew hám qádirlew kúni, insaniyat tınıshlıqtıń dushpanları ústinen jeńiske erisken kún. Usı kúni ádillik ushın gúreste qurban bolǵan ata-babalarımızdıń jarqın esteligin yadqa alıń. Estelik maydanına barıp, ondaǵı estelikler menen tanısıń. Ózińiz ushın qádirli insanlardı shad etiw rejesin dúziń. Ne isleseńiz, olardı shad etesiz?!

Ótken kúnlerdi umıtpa.

Ótmishi joqtıń keleshegi .

1. Eslew hám qádirlew kúnin siz qalay ótkeresiz?
2. «Esteligińiz qálbimizde máńgi jasaydı» temasında tekst dúziń.

ANA TÁBIYATTÍ QORǴAŃ

Janıwarlarǵa azap beriwdiń jaman ádet ekenligi haqqında doslarıńız benen sáwbetlesiń.

Tábiyat hádiyseleri, terekler, ósimlikler, haywanlar, quslar — tábiyat baylıqları. Biziń jasawımız hám gózzallıqtan zawiqlanıwımız ushın tábiyat tárepinen usınılǵan sawǵalar.

Xangúli haqqında ertek

Xangúli siyrek ushırasatuǵın ósimlik. Ol «Qızıl kitap»qa kirkizilgen. Ertegimiz usı gózzal gúl haqqında:

Áyyemgi zamanda bir mámlekette xanniń gózzallıqta teńi-tayı joq, aqıllı qızı bar eken.

Bir kúni ol awır keselge ushıraptı. Onıń awhalın kórgen saray táwibi xanǵa:

— Xanım, jurtımızda bir sıyqırlı gúl bar. Onı Mástan kempir óziniń baǵına jasırıp qoyǵan. Eger qızıńız usı gúlден iyiskelese, dárhal táwir bolıp ketedi, — depti.

Xan jurtına «Gúldi alıp kelgenge qızımdı beremen» — dep jar saldırttı.

Bálent tawlarda qoy baǵıp júrgen márt hám dáwjúrek jigit Batır padashı xanniń qızın jaqsı kóredi eken. Xabardı esitken jigit Mástan kempirdiń baǵınan gúldi alıp keliwge ketipti. Mástan kempir gúldi qorǵawdı jılan hám jantaqlarǵa tapsırıp, qırq kúnlіk uyqıǵa ketken eken. Batır padashı baǵ qorǵanına kelgende, qasında júretuǵın shopanniń tayaǵı tilge kirip:

— Meniń menen jılanlardı ursań, olar dár-hal saǵan jol beredi, — depti.

Batır padashı jılanlardı tayaǵı menen urıp baǵqa kirip barıptı. Onıń ayaqlarına shirmawıqlar ilinip, jantaqlar oǵan tikenlerin kirgizipti. Ol tayaǵı menen jantaq hám shirmawıqlardı urıp-urıp jiberip, baǵ ortasında, átirapqa nur taratıp turǵan gúlge jetip barıptı. Gúldi alıp, abaylap qoynına salıp, átiraptı qorshaǵan jılanlardı urıp quwıp, aqırında sırtqa shıǵıptı.

Qalaǵa jetip kelip, xan sarayına kirip, táwipke gúldi beripti. Táwip qızdıń ğumshaday ernine gúldi qoyǵan eken, xan qızı kózlerin ashıptı, júzleri qızarıp, kózleri nurǵa tolıptı. Tez kún ishinde ol pútkilley sawalıp ketipti. Xan qırq kún toy berip, qızın Batır padashıǵa uzatıptı. Gúldi bolsa, óziniń baǵında ósire baslaptı. Sonnan berli xalıq bul sıyqırılı gúldi jaqsı kórip, «Xanniń gúli — xangúli» dep atalıptı.

❓ Ertekten siyrek ushırasatuǵın xan gúli haqqında nelerdi bilip aldıńız?

V. ESTETIKA

BIZIŇ ÓMIRIMIZDE TEATR

1. Súwrette qaysı imarat kórsetilgen?
2. Quwırshaq teatrı haqqında nelerdi bilesiz?

Quwırshaq teatrında

Shiyrin kempir apası menen quwırshaq teatrına bardı.

Way-bu, balalardıń kópligin-ay!...—hayran boldı Shiyirin.

Bul jerde «Haqıyqatshıl hám Jalatay» tamashasın kórsetti. Tamashanı kórip bolıp,

Shiyirin hayran qaldı. Quwırshaqlardıń hárbir háreket hám qozǵalısqol menen basqarıladı eken. Oǵada qızıq. Quwırshaqlar háreket etip, sóylese-ya!

Shiyirin teatrda úlken tásirler menen qayttı. Doslarına tamashadan nelerdi kórgenligin aytıp berdi.

Ne dep oylaysız, Siyirin doslarına nelerdi aytıp berdi eken?

Estetika bir nárseniń gózzallıǵın túsiniw. Teatrda gózzallıqtı túsiniwge úyretedi.

Teatrǵa barıw ádebi qaǵıydaları:

- ◆ teatrǵa azada kiyinip barıń;
- ◆ teatrǵa hár qıylı jeytuǵın zatlardı alıp kirmeń;
- ◆ spektakl dawamında sóylesip otırmań.

Mıń márte esitkennen, bir ret kórgen jaqsı.

ERTEKLER– JAQSÍLIQQA JETELEYDI

Áziz perzentim, siz erteklerdi júdá jaqsı bilesiz. Sebebi bala-
lıǵıńızdan ertek esitip úlkeyip
atırsız. Bul erteklerdi dana xalqımız
dóretken. Xalıq ertekleri birneshe túr-
lerge bólinedi: qıyalıy ertekler, haywa-
natlar haqqında ertekler, sıyqırılı-ápsana
ertekler.

Erteklerde xalıq arzıw-úmitleri, mıń
jıllıq danalıǵı, tájiriybesi súwretlengen.
Ádillik hám haqıyqatlıq qádirlengen.

Perzentlerim, sizler erteklerden kóp-
lep inasnıylıq pazıyletlerdi úyrenesiz. Ol
sizlerdi jaqsılıqqa jetekleydi.

Rozagúl

...Bir kúni bir baǵda ót-shópler hám dala
gúlleri arasında rozagúl ashıldı. Átirapındaǵı
barlıq ósimlikler onıń gózzallıǵı hám xosh

iyisinen zawiqlanıp, rozagúldi xoshametley basladı. Rozagúl bul maqtawlardı esitip kewli kóterilip, heshkimdi názerge ilmey qoydı. Bir kúni rozagúl tús kóripti. Túsinde bir ózi shólistanda ósip atırǵan uqsaydı. Átirapında bir shóp, ya bir terek joq eken. Quyash ayawsız qızdıripti. Íssıdan qattı shóllepti. Biraq suw kórinbes eken. Tez arada solıp, gúldiń japıraqları quwraptı. Sol waqıtta qattı samal bolıp, qumlardı rozagúldiń ústine taslaptı. Qorqıwdan dawısınıń barınsha baqırıp, óziniń dawısınan ózi shorshıp oyanıp ketipti. Kózlerin ashıp átirapında oǵan hayran bolıp qarap turǵan shóplerge hám tereklerge birinshi ret kúlimsirep qaradı hám olardı shorshıtıp jibergeni ushın keshi-rim soradı.

1. Rozagúl neni túsindi?
2. Rozagúldiń jaǵdayına túsip qalmaw ushın ne islew kerek eken?

Ertekler qıyaldıń sheksiz aspanı.

INSANNÍŇ JETILISIWINDE SÚWRETLEW ÓNERINIŇ ORNÍ

Áyyemgi zamanlardan berli insanlar qózzallıqqa talpınıp jasağan. Onı túsingen. Súwretlerde sáwlelendirgen hám dúnyada súwretlew óneri payda bolğan. Perzentlerim, eger sizde súwret salıwǵa qızıǵıwshılıq bolsa, onı, álbette, rawajlandırıń.

Asfalttaǵı súwretler

Kim tanımas kóshemizde,
Dilshad, Sara, Nasimlerdi.
Asfalt jolda úymelesip,
Saladı túrli súwretlerdi.
Waqtınsha umıtqan.
Kitap, ruchka, dápterlerin.
Súwretleydi shar uslağan,
Balalardı, kepterlerdi.

Tursunboy Adashboev

Sizlerde súwret salıwǵa qızıǵasız ba?

TÁRBIYALÍLAR TAÑLAWÍ

(ámeliy jumıslar)

Klasıńızda «Tárbiyalılar tañlawı»n ót-keriń.

Tómendegi sorawlarǵa juwap beriń, tárbiyalılar tañlawı jeńimpazların anıqlań:

1. Sabaqlarda muǵallimniń sorawlarına qol kóterip juwap beretuǵın oqıwshı kim?
2. Qaysı dostıńız «raxmet», «iltimas», «márhámat», «ájep boladı», «qayırılı kún» («kúnińiz qayırılı bolsın»? «saw bolıń», sıyaqlı sózlerdi kóp paydalanadı?
3. Bárqulla hámmege járdem beriwge tayar dostıńız kim?
4. Siz kóbirek qaysı dostıńızdan úlgi alıwdı qáleysiz?
5. Sizge atıńızdı aytıp soń múrájaát etetuǵın dostıńız kim?
6. Tañlaw jeńimpazların qutlıqlap, qosıq, ertek yaki ráwiyat aytıp beriń.

BAQLAW JUMÍSÍ

1. «Watanı bardıń dáwleti ...» maqalındaǵı túsirilip qaldırılǵan sózdi belgileń.
a) kóp; b) jaqsı; d) bar.
2. Qaysı juwapta shańaraq ilajları berilgen?
a) tuwılǵan kún;
b) dostı menen oynawı;
d) mektepke barıwı.
3. Estetika ne?
a) sáwbetlesiw;
b) gózzallıqtı túsiniw;
d) miymanǵa barıw.
4. Azanǵı dene shınıqtırıwǵa neshe minut waqıt ajratıwıńız kerek?
a) 15 minut;
b) 10 minut;
d) 20 minut.

1. Ullı ata-babalarımızdıń qanday ibratlı násiyatların bilesiz?
2. Jámáátlik ilajlarında nelerge ámel etiw kerek?

MAZMUNÍ

I. BIZIŇ WATANÍMÍZ — ÓZBEKSTAN

ANA WATAN	3
ATA-BABALAR MIYRASÍ — MAQTANÍSHÍMÍZ	6
ULLÍ ATA-BABALARÍMÍZDÍŇ ÚLGILI ISLERI.....	8

II. SHAŇARAQ — MUQADDES DÁRGAY

ATA-ANA — ÁZIZ HÁM QÁDIRLI	10
SHAŇARAQTA MENIŇ ORNÍM	12
QARIYASÍ BAR ÚYDIŇ PERISHTESI BAR	13

III. ÁDEPLILIK INSANNÍŇ ZIYNETI

JÁMIYETLIK ORÍNLARDA ÓZIN TUTÍW ÁDEBI	17
ÁLPAYÍMLÍLÍQ HÁM HAQ KEWILLIK PENEN QATNAS	20
SÓYLESIW ÁDEBI	23
QATNAS MÁDENIYATÍ HÁM TELEFONDA SÓYLESIW ÁDEBI	26
SÍRTQÍ KÓRINIS HÁM TAZALÍQ	28
JAQSÍ PAZIYLET — INSANĜA ZIYNET	31
SAQÍY HÁM KISHIPEYIL BOLÍŇ	33
ÓZIŇIZ-ÓZIŇIZGE XÍZMET ETIWDI ÚYRENIŇ	37
MIYMANDOSLÍQ — JAQSÍ ÁDET	39
JÁMIYETLIK ILAJLARGA QATNASÍW ÁDEBI	41
KIYINIW MÁDENIYATÍ	43
«MIYMAN-MIYMAN» OYÍNÍ	45

IV. ÓZIN-ÓZI BAQLAW

DOSLÍQTÍ QÁDIRLEW	48
DOS TAÑLAW, TANÍSÍW QAĞÍYDALARÍ	51
TÁRTIPLI HÁM INTIZAMLÍ BOLÍN	53
MÚLKTI SAQLAĞAN QOR BOLMAS	57
DEM ALÍW, DENSAWLÍQTÍ SAQLAW, BILIM ALÍW HUQÍQLARÍ HAQQÍNDA	59
DENSAWLÍGÍN — BAYLÍGÍN	61
QUWANÍSHLÍ KÚNLERDI BELGILEŇ	63
SHAÑARAQTAGÍ QUWANÍSHLÍ HÁM QUTLÍ BAYRAMLAR	65
ANA TÁBIYATTÍ QORĞAŇ	67

V. ESTETIKA

BIZÍN ÓMIRIMIZDE TEATR	70
ERTEKLER – JAQSÍLIQQA JETELEYDI	72
INSANNÍN JETILISIWİNDE SÚWRETLEW ÓNERINIŇ ORNÍ	74
TÁRBIYALÍLAR TAÑLAWÍ	75
BAQLAW JUMÍSÍ	76

O-21

O. HASANBOEVA

Ádepnama: Uliwma bilim beretuğın mektepleriniń 2-klası ushın sabaqlıq/ O. Hasanboeva, J. Bazarbaev, M. Inoyatova, A. Ne'matova — T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Mámleketlik ilimiy baspası, 2018. — 80 b.

ISBN 978-9943-07-613-6

**UO'T: 17=512.121(075.2)
KBT 74.200.51**

O'quv nashri

**O. HASANBOYEVA, J. BAZARBAYEV,
M. INOYATOVA, A. NE'MATOVA**

ODOBNOMA

2-sinf uchun

darslik

(Qoraqalpoq tilida)

to'rtinchi nashri

«O'zbekiston milliy ensiklopediyasi»
Davlat ilmiy nashriyoti.
Toshkent — 2018

Awdarmashi	Z. Oserbaeva
Redaktori	S. Aytmuratova
Kórkem redaktori	K. Reybnazarov
Tex. redaktori	Z. Allamuratov
Operatori	A. Atagullaeva

Nashriyot litsenziyasi AI № 160, 14.08.2009-y.
27.04.2018-j. Basiwğa ruqsat etildi. Formatı 70x90¹/₁₆.
Kegli 16. Ofset baspa usılında basıldı. Shártli baspa tabağı 5,85.
esap baspa tabağı 3,92. Nusqası 12.049.
94-sanlı shártnama. 18–186-sanlı buyırtpa.

«O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Mámleketlik ilimiy baspası
Tashkent—100011, Nawayı kóshesi, 30-úy.

Ózbekstan Baspa sóz hám xabar agentliginiń «O'zbekiston» baspa-poligrafiya dóretiwshilik úyinde basıldı. Tashkent—100011, Nawayı kóshesi, 30.

Ijarağa berilgen sabaqlıq jaǵdayn kórsetetuǵın keste

№	Oqıwshı- nıń atı familiyası	Oqıw jılı	Sabaqlıqtıń alınǵan- daǵı jaǵdayı	Klass basshı- sınıń qolı	Sabaqlıqtıń tapsırılǵan- daǵı jaǵdayı	Klass basshı- sınıń qolı
1						
2						
3						
4						
5						

**Sabaqlıq oqıw jılı aqırında qaytarıp
alınǵanda joqarıdaǵı keste klass basshısı tárepinen
tómendegi bahalaw ólshemlerine tiykarlanıp toltırıldı:**

Jańa	Sabaqlıqtıń birinshi ret paydalanıwǵa berilgendegi jaǵdayı.
Jaqsı	Muqabası pútin, sabaqlıqtıń tiykarǵı bóliminen ajralmaǵan. Barlıq betleri bar, jırtılmaǵan, betleri almasırılmaǵan, betlerinde jazıw ha'm sıziqlar joq.
Qanaat- landırarlı	Muqaba jelingen, birqansha sızilip shetleri qayırılǵan, sabaqlıqtıń tiykarǵı bóliminen alınıp qalıw jaǵdayı bar, paydalanıwshı tárepinen qanaatlanarlı qálpine keltirilgen. Alınǵan betleri qayta jelimlengen, ayırım betlerine sızilǵan.
Qanaat- lanarsız	Muqabaǵa sızilǵan, jırtılǵan, tiykarǵı bólimnen ajralǵan yamasa pútkilley joq, qanaatlanarsız remontlanǵan. Betleri jırtılǵan, betleri tolıq emes, sızip, boyap taslanǵan. Sabaqlıqtı qayta tiklew múmkin emes.